

Антологијска едиција
ДЕСЕТ ВЕКОВА СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

Главни и одговорни уредник
Миро ВУКСАНОВИЋ

Уредници

Злата БОЈОВИЋ
Славко ГОРДИЋ
Томислав ЈОВАНОВИЋ
Марија КЛЕУТ
(преминула 7. XII 2023)
Горан МАКСИМОВИЋ
Марко НЕДИЋ
Миливој НЕНИН

Едицију помажу Министарство културе и
Покрајински секретаријат за културу.

Антологијска едиција
ДЕСЕТ ВЕКОВА СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ
Књига 148

ГРИГОР ВИТЕЗ

Приредила
Тамара ГРУЈИЋ

ДРАГАН ЛУКИЋ

Приредила
Тијана ТРОПИН

Издавачки центар Матице српске
Нови Сад
2024

САДРЖАЈ

ГРИГОР ВИТЕЗ

ПРЕДГОВОР

Тамара Грујић

*Традиционално и модерно у „врту детињства“
Григора Витеза*

21

ПЕСМЕ

ПЕСМЕ ЗА ОДРАСЛЕ

Сан бораца у зору	35
Извор	36
Епитаф војнику који је пао у часу потписивања примирја	36
Двије поруке	36
Говор шуме	38
Велики видар	38
Дани	39
Гдје је боравио живот	39
Путови	39

ПЕСМЕ ЗА ДЕЦУ

ВЕСЕЛЕ ЗАМКЕ

Одгонетке: трешња, јеж, мјесец и звијезде, храст, јагода, вјетар, кријесница, вода као: лед, снијег, ријека и пара, авион, пчелињак, поток, очи, гљива, јелен, хидроелектрична централа, лук, влак с путницима, чокот са грожђем, дуга, ватра, плуг, јака, мост, радио, књига	40
---	----

ПРЕПЕЛИЦА

Плачко	43
Прсти	44
Мачја успаванка	44
Зеко пољем скакуће	45
Купине	45
Медвјеђа успаванка	46
Зима	46

Сјеница	46
Дјед Мраз	47
Кукавица кукуће	47
Свирала од врбе	48
Дјеца се играју хватача	49
Тко ће с нама у шумицу	49
Један, два, три	50
Шевина јутарња песма	50
Гушчија успаванка	51
Трешње	51
Препелица	52
Жетва	53
Кријесница	53
Зечја успаванка	54
У гостима код куме шуме	54
Љуљанка	56
Што је било	57
Свадили се миши	57
По травици иде пуж	58
Слонова успаванка	59
Крај отворена прозора	59
Како живи Антунтун	61
Једног јутра у гају	61
СТО ВУКОВА	
Иза брда плава	63
Зубић	63
Тешка болест	63
Донио нам дједа	65
Страх	65
Двије руке	66
Жар птица	67
За тројицу	67
О једном Мирку	68
Крава чита новине	69
Птичја пјеванка	69
Вјеверичија успаванка	70
Зима се разбољела	70

Прољеће је даровало	71
Љетни вјетар	72
Сто вукова	72
Ловцу	74
Трговцу	74
За ми не вјерујете	75
Иза стаје	75
По ливади	75
Пошао дјед Петар	76
Што хукће локомотива	76
КАД БИ ДРВЕЋЕ ХОДАЛО	
Кад би дрвеће ходало	78
Какве је боје поток	79
Радозналац Вања	80
Јадан брацо	80
Непослушне ствари	80
Истина жива	81
Дохвати ми тата мјесец	81
А зашто не би	82
Дознало се	83
Швеља	84
Залазак сунца	84
Авион	84
Од чега су начињене љубице	85
Нема за мачке школе	85
Најљепша боја	86
Краљевска заповијест	86
У оловном чамцу	87
Један мишић жут	87
Репата прича	88
Тиха тиха пјесма	88
Дјеца хватају сунце	89
Унук и дјед	89
Што ми се тужио храст	90
О једном будилнику и једном сусједу	91
Квочка води своју дјецу у шетњу	92
Јека	92

Три малене шарене мачје пјесме	93
Путујемо, путујемо	94
А у нас...	94
Загонетке	96
Невидљиве птице (гитара)	96
Несретница (лопта)	96
Вјерни пратилац (сјена)	96
Свога и нема (одјек)	96
Три дједа	97
I Дјед са жутиим шеширом (сунцокрет)	97
II Дјед са црвеном брадом (кукуруз)	97
III Дјед са црвеним фесом (мак)	97
Причалац без гласа (књига)	97
Чудан коњ (бицикл)	98
Златан слуга (сунце)	98
Бијели огртач (снијег и сунце)	98
Горанка (јела)	98
Чудан син (дим)	99
Трубач без трубе (пијетао)	99
Отац и син (орах)	99
Бијела и сасвим лака загонетка (снијег)	99
ИЗА БРДА ПЛАВА	
У поповој барци	100
Уочи народног празника	100
У собу је ушао бор	100
ХВАТАЈТЕ ЛОПОВА	
Хватајте лопова	101
Бијели лав	102
Гдје ћемо смијех сијати	102
Тудипани	103
Пјесма дангубе	103
Међузвјездани летач	103
Рибару, рибару!	104
Шарене лажи	104
Ми дјеца	105
Да и не	105
Димњачар	105

Кад зима хоће	106
Отвори прозор прољећу	106
Вјетар броји лишће	107
Успаванка до девет	107
Пробудили смо ријеку	108
Шума спава	108
Лептир	108
О храбром зецу	109
Тужна муха	110
Ветар љуља птиће у гнијезду	111
Прича врло стара	111
Крај два бора	111
Лежи цар пред кулом	112
Загонетке	112
Чудесна птица (сан)	112
Двије гране (јелен)	113
Птиче (смијех)	113
Цвркућица (птица у кавезу)	113
Пламенчићи (цвјетови у прољеће)	113
Два и два листа (лептир)	114
Стријела (ластивица)	114
Тамница (лубеница)	114
Шарено уже (змија)	114
Сталан гост (ноћ)	115
Жута диња (мјесец)	115
Чудесна папуча (чамац)	115
ГДЈЕ ПРИЧЕ РАСТУ	
Тулипани дижу чаше	115
Једна бреза мала	116
Ластивица	116
Метла	117
Лопта	117
Зекин сат	118
Какву коме књигу	121
Оловко, оловко	122
Рампиније	122
Змај	122

Ловачка прича	123
Име царева птице	123
Седам цвјетова – седам разговора: Љубичица, Поточница, Златица, Звончић, Тулипан, Маслачак, Незнани плави цвијет	126
Гласови из поља	128
Играрија	129
Три шумске загонетке	129
Гитара јесењег вјетра	130
Поручила шева сјеници	130
Мали календар	130
ИГРА СЕ НАСТАВЉА	
Дуга	134
Први кораци	134
Краљица ливада	135
Могоо бих	135
Написана мачка	135
Два одговора	136
Част	136
Лети, лети ластва	136
Како расту дјеца?	137
Шта ради, шта ради...	138
Врсте лука	139
Знате ли...	139
Три морска вука	140
Априлилили	141
Кобајаги пјесма	141
Необјашњив догађај	141
Вјеверичино најслађе село	142
Зечја бројалица	142
Жир	143
Зелена школа	143
Жеља мајци	144
Дјечак у болници	144
Пјесма за сву дјецу свијета	145
Најљепша лађа	146
Загонетке	146
Бијелац и поткова (дан оде, а Мјесечев срп заблиста на небу)	146

Појас (дуга)	146
Звонце (висибабa)	146
Црна игла (ластаница)	147
Зелен пламен (коприва)	147
Чун (патка)	147
Вијуш и Шушко (вјетар и дрво у јесен)	147
Путник (пуж)	147
Камен (корњача)	147
Огледало (телевизор)	148
Ала (тунел)	148
Гљива (падобран)	148
Чудак (клавир)	148
Двије птице (дан и ноћ)	148

ПРОЗА ЗА ДЕЦУ

БАЈКА О ГЛИНЕНОЈ ПТИЦИ

Зекина кућа	151
Писмо за Боду	153
Бијела прича	154
Прича о сунцу коју је Бодо по свој прилици измислио	156
Разбојник са жутом пјегом	158
Кад је сврака сврака	160
Огледалце	161
Поремећена прича	162

ЧУДЕСНИ ПЈЕВАЧ: ПРИЧА О РАЈВИЛУ	164
---------------------------------	-----

ДЈЕТИЊСТВО И ПОЕЗИЈА (одломак)	171
--------------------------------	-----

ХРОНОЛОГИЈА	189
-------------	-----

СЕЛЕКТИВНА БИБЛИОГРАФИЈА	193
--------------------------	-----

ПРИРЕЂИВАЧКЕ НАПОМЕНЕ	203
-----------------------	-----

О ВИТЕЗУ

Ново Вуковић	
<i>Григор Витез</i>	207
Слободан Ж. Марковић	
<i>Однос Григора Витеза према књижевној традицији</i>	210

ДРАГАН ЛУКИЋ

ПРЕДГОВОР

Тијана Тропин	
<i>Драган Лукић у животу детета</i>	217

ИЗБОР ИЗ ДЕЛА

У ТРЕЋЕМ ЗЕЧЈЕМ УВЕТУ ЈЕ НОВА ПЕСМА (ТЕКСТОВИ О КЊИЖЕВНОСТИ ЗА ДЕЦУ)	231
Бајка у животу детета (одломци)	231
Класично и модерно	234
[Детињство постоји зато да би рађало људе]	237
Овако се песник питањима мучи	238
Шта све има у јастуку	238
Моја песма	239

СТИХОВАНЕ ПОВЕСТИ И РАНЕ ПЕСМЕ

Бајка о нули	240
Велика трка	243
Звери као фудбалери	247
Црначка песма о банани	250
Пардон	251
Како се коме чини	251
Пецање	252
Седмица	252
Клавир	253
Рођендан	253
Шта је важно у мају	254
Песма за маму	254

ТРОЛЕТРАМВАЈБУС

Мој тата	255
Шофер велике куће	256
Последња станица	257
Мали гроф у трамвају	257
Дванаест сати	258
Песма за једног шофера	258
За Месец	259
Тролејбус је љут	260
Мој тролејбус	260

Високи, високи...	261
Купање тролејбуса	261
Железничари у трамвају	262
Снима се зелено	262
Електричари	263
Моји градски коњи	263
Птице у тролејбусу	264
Докле ти тролејбуси	264
Електрични коњи	265
Летњи тролејбус	265
Јесењи младожења	266
Возови	266
ПЕСМЕ О ДЕТИЊСТВУ И ДЕЦИ	
Жеља	267
Најгиша песма	267
Шапутање	268
Артиљеријска песма	268
Смеха деци	268
Последње питање	269
Балада о руменим векнама	269
Учитељу	270
Шта је отац	271
Свакога дана	272
Девојчице	272
Шест балкона	273
Незгода	273
Ловац Јоца	274
Шта је страшно	274
Шта да будем	275
Каадрмција	275
Зашто	275
Свеједно	276
Путник	276
Дечје руке	276
Вечерња песма	277
Татино летње одело	278

Ивин воз	278
Песма дуга пет вагона	279
Фифи	279
Дебели	280
Писмо професору историје	281
Мамине ташне и татини џепови	281
Како изгледаш кад си љут	282
Ко се боји мрака још	283
Обична столица	284
Кључеви	285
Каранфил због кога деца пуцају од једа	285
Рукопис	285
О орману	286
Кад Јасна ки'не	286
Кад Јасна слаже	287
Кад Јасна мастилом пише задатак	287
Кад Јасна после кише гледа небо	287
Кад Јасна обује мамине ципеле	287
Кад Јасна стоји пред огледалом	287
Кад Јасна хоће да слуша музику с плоча	287
Кад се Јасна свађа с мачком	288
Кад Јасна сама улази у тролејбус	288
Шта тата каже Јасни на крају приче	288
Полетарац	288
Првак	288
Свет	288
Одједном	289
Како расту ногавице	289
РАЗИГРАНЕ ПЕСМЕ	
Тражим песму о жирафи	290
Бројање	291
Вече на Тамишцу	292
Аласи певају аласке песме	292
Округла песма	293
Поређење придева	293
Погађалица	294
Суботица	294

Тужаљка страшног злог вука	295
Хахалица	295
ПЕСМЕ ГРАДСКОГ ЖИВОТА	
Врапци	297
Док се Београд спрема да сања	297
Бајка о солитеру	298
Шта је било	299
Он	300
Електрична гитара	301
Топла и хладна песма	301
Књижар	301
У библиотеци	302
Песма за робну кућу	302
Ветар	302
У шта све ветар свира	303
Вода	304
ПЕСМЕ О ГОДИНИ	
Петак	305
Субота	305
Недеља	306
Сунце	306
Зелено, опет зелено	306
Царе, царе, колико је сати	307
Школе	308
Мали живот лишћа	308
Црвена шума	308
Снег	309
Новогодишња прскалица	309
Ормари календари	310
Зима	310
ПЕСМЕ О МОРУ	
Оглас	311
Три луле	311
Шкољка	312
Радознала песма	312
Три пингвина	313

Ситан вез	313
Капетанов сланик	314
[Сунце, барка, све се стекло...]	319
Моја капетанија	320
Море, троспратни град	320
Морнар у прозору	320
Плави прозор	321
Гусарска минђуша	321
Из Водна	322
Тепање мору пред спавање	322
ПОЗНЕ ПЕСМЕ	
Дедина штампарија	323
Четвртак	323
Учитељу	324
Гумица	324
Бундевара	325
Облаци	325
Из Сунчевих песама	
[Златно крилце...]	325
[Празно је небо...]	325
[Сунце...]	326
[Свуда је по мало...]	326
Дедослед	326
Каж ми кажи	327
Дедосије	327
Липов чај	327
Жар птица	328
Орах	328
ДРАМСКА ДЕЛА	
Деца и песник	329
Прва пахуља	332
ПРИЧЕ	
Испод писаћег стола	337
Мерење	337
Причалица	337
Немој, Јасна	338
Јастук	338

Кројачица и маказе	339
Јаснина кухиња	339
Лутка без главе	340
Хаљиница	340
Лекарски преглед	340
Лепо писање	341
Не боји се Јасна	342
Јасна је жедна	342
Тата и Јасна или две песме	343
Јасна и професор математике	343
Лилихип	344
Трговина	345
Домаћи задатак	345
Петао и лисица од чоколаде	346
Рибе на маминој хаљини	346
Јасна поздравља домовину	347
Јоца је љут	347
Марама	348
Вожња по граду	348
Јоца је опрао бетон	349
Дедина шала	349
Тролејбус	350
Баба и унук	350
Грешка у оркестру	350
Дечаци, девојчице и одрасли	351
Напола нацртан дечак	352
Четири девојчице	352
Крпењача	352
Деца и џинови	353
Столица од писаћег стола	354
Мали аутомобили	357
Пронаћи причу	359
Да вам испричам причу	361
ХРОНОЛОГИЈА	365
СЕЛЕКТИВНА БИБЛИОГРАФИЈА	367
ПРИРЕЂИВАЧКЕ НАПОМЕНЕ	379

О ЛУКИЋУ

Јован Љуштановић

*Брисање лава. Поетика модерног и српска поезија
за децу од 1951. до 1971. године (одломци)*

384

Радомир Животић

Поезија за децу Драгана Лукића, одломак (2018: 132–146)

389

ДОДАТАК

Антологијска едиција

ДЕСЕТ ВЕКОВА СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

395

ДРАГАН ЛУКИЋ У ЖИВОТУ ДЕТЕТА

УВОД: ЛУКИЋЕВ ЗНАЧАЈ И ГЕНЕРАЦИЈСКИ ПОЛОЖАЈ

Драган Лукић је већ у првој деценији стварања заузео високо место у српској поезији за децу. Међу песницима који су стварали у првим деценијама после Другог светског рата, Лукић је уз Душана Радовића и Љубивоја Ршумовића можда урадио највише на подизању општег нивоа српске поезије за децу, иако никад није био предводник великих песничких кретања која су се у њој осетила после 1954. и појаве збирке *Поштована децо*. Док су Милован Данојлић и Стеван Раичковић већи део свог разноврсног стваралаштва посветили одраслима, а Мирослав Антић писао за младе на осетљивој размеђи између деце и одраслих, Лукић се доследно држао дечје публице, ослушкивао њене склоности и потребе. Иако је ретко доживљаван као прекретнички песник, ипак је био део нове, радовићевске струје песничтва намењеног деци: без великих поетичких ломова, без изразитог експериментисања и уз готово нежно одвајање од змајевске традиције којој се касније повремено и враћао, не само као уредник часописа *Змај* већ, нарочито, кад је у питању била форма стиха.

Захваљујући изузетној стваралачкој лакоћи, Драган Лукић је деценијама писао једнако вредно и успешно у најразличитијим контекстима – од радија преко позоришта до телевизије, а његови приступачни, мелодични стихови рано су привукли композиторе.

Значај и положај Лукићевог песничтва у доба кад је настајало може се мерити спољним критеријумима: бројним наградама (за детаље видети *Хронологију*), али и раним увршћивањем у програме лектире за основну школу, у више различитих избора од збирке *Деца у огледалу* (1966) па до најновијег *Шта све има у јастуку* (2021). Његову популарност, опет, много поузданије одражавају бројна поновљена издања књига које нису спадале у лектиру, пре свега култна збирка *Из једног цета* у којој су почетком шездесетих сабране његове најбоље дотадашње песме и приче. Лукићеви присни и наизглед једноставни стихови од почетка су били привлачнији читаоцима него теоретичарима поезије, што се одражава и у сразмерно малобројним радовима посвећеним његовом стваралаштву (по опсегу и квалитету треба издвојити труд Радомира Животића, чији су бројни текстови о Лукићу 2018. обједињени у великој монографији *Књижевно дело Драгана Лукића*).

ПЕРИОДИЗАЦИЈА И ОДЛИКЕ ЛУКИЋЕВЕ ЛИРИКЕ

Периодизација Лукићевог стваралаштва је тешко спроводива због специфичног поступка објављивања, карактеристичног за дечје песнике његовог поколења: песме и приче најпре су се појављивале у периодици, често и на

радију, повремено као текстови сонгова, и тек су накнадно груписане у објављеним целовитим збиркама.¹ Тај поступак се ретко помиње у самим збиркама које су на тај начин настале. Изузетак је анонимна завршна напомена уз песничку збирку *Мој тролејбус*:

Од првих стихова, до првих, зрелих песама, писаних деци и о свему што привлачи децу, Лукић је прошао тегобан пут. Зрелина, лакоћа и једно својствено обележје у песничком свету испољили су се тек у каснијим песмама, иако и први његови стихови наговештавају даровитост. Збирка Мој тролејбус је из ранијег Лукићевог стваралаштва, те и он, попут других наших песника, доживљује чудну, ћудљиву игру, да признат угледа најзад и свог песничког првенца – своју толико жељену збирку у којој су присутни и звонки, маштовити стихови и треперава жудња младости да што пре угледа себе као песника. (1962: 93).

Карактеристично је да се у овој напмени аутор од непуне тридесет четири године третира као зрели песник; пред Лукићем је у том тренутку било (иако се то није могло знати) још више од четири деценије рада и стварања. Чињеница је да су његове најпознатије песме до данас управо те које су објављиване педесетих година прошлог века и које су потом накнадно уклапане у песничке збирке. Тек од шездесетих година повремено се објављују књиге у којима су све песме потекле из истог временског периода, али и ту треба бити изузетно обазрив приликом периодизације.

Пажљивије испитивање раних Лукићевих песама показује да најраније дуже песме, „Бајка о нули” пре свих, дугују много наративној поезији змајевског периода, пре него авангардној поезији за децу. И ритмични римовани стих и старински језички обрти („ледна страва”, „омча вита”), а пре свега имплицитни дидактички тон у овој песми, која читаоцима нуди бајковито замишљено Ел Хорезмијево увођење математичког појма нуле, упућују на старије песнике. У пропратном тексту Миодраг Шијаковић, у једном од првих осврта на Лукићево песништво, већ исправно запажа карактеристике које ће га у великој мери обележавати све до краја:

Али објективно посматрана дечја поезија Лукића говори о томе да је и он продоро у децију душу и да налази добар материјал за развијање дечије уобразиље. Он изналази предмете који су од нарочитог интереса за децу и који најбоље одговарају њиховим укусима. И не само то: за децију поезију и ритам има одлучујућу улогу. За њу није добар дуг стих, јер није у складу са динамиком дечје маште, већ кратак, који се брзо памти, а уједно убрзава и рад те маште. У том погледу песме Лукића потпуно одговарају. Оне су писане кратким стихом, оне приказују Лукића као песника са песничким импулсом, и фином мером да продоре у психологију детета. Нарочито место у овој збирци заузима „Бајка о нули”. На крају, ове су песме врло приступачне деци, а нарочито стога што нису неког наметнуто дидактичког карактера. (1951: 7)

¹ Животић указује на тај раскорак уз драгоцене напомене савременика о понекад изузетно дугом времену између настанка песме, њеног појављивања у часописима или чак дневним гласилима, и коначног објављивања у форми књиге.

Како се коме чини (1958) се, у махом кратким и дескриптивним песмама, лагано одваја од тог наслеђа, али – с изузетком појединих краћих песама какве су „Клавир”, „Пецање” или „Пардон” о сусрету слона и стоноге – још не представља Лукићеву поезију у пуном сјају; из ове збирке изостале су данас најпознатије Лукићеве песме настале током педесетих година.

Напротив, збирке *Овде станују песме* (1961) и *Мој тролејбус* (1962) формирале су и данас тренутно препознатљив Лукићев поетски профил: песме савременог детињства, изразито градских тема (не зове се без разлога један од најважнијих лектирских избора Лукићеве поезије *Небом града*), програмски истакнуто опредељење за хумор и радост („Смећа деци”), дидактика сведена на најмању могућу меру, антропоморфизација не само природних појава и свакодневних појмова као што су дани у недељи или месеци у години, већ и савремених предмета и техничких достигнућа (сажетих у симболу тролејбуса). Дискретан песнички дијалог с узорима и савременицима, пре свега Александром Вучом и Душаном Радовићем, у песмама овог периода прати модерно графичко обликовање предомњених стихова, на трагу степенастог стиха Мајаковског. Стихови су динамичног, променљивог ритма, без круте риме, и често блиски ритмизираној прози („Друг другу”).² Заједно с песмама сабраним у збирке *Вагон прве класе* (1963) и дефинитивној верзији *Из једног цена* (1965), овај период се традиционално сматра Лукићевим златним добом и антологијске песме углавном се бирају из ових књига. Владимир Миларић је свој строги избор у књизи *Леп дан* (1990), у амбициозној, канонски конципираној едицији *Златна књига детињства*, образложио овако:

... у овој књизи су само оне песме које су најлепше и најмлађе, написане у времену кад још Драган Лукић није био стари мајстор поезије за децу (Миларић 1990: 12).

Треба рећи да такво виђење није сасвим праведно и да много дугује аутоматизму којим се најпознатије песме преносе из антологије у антологију, из једног избора за лектуру у други. Лукићева поезија је наставила да се мења и развија. У остварењима с почетка седамдесетих Драган Лукић је био најотворенији према експериментима с визуелним: у збирци *Како расту ногавице* (1973), графичка форма песме се непосредно повезује с темом („Округла песма”, „Рукопис”, слично као у старијој „Песми о солитеру”). Радост игре са ликовним елементима који прате текст присутна је још од најранијих Лукићевих текстова, попут „Велике трке” и поеме „Звери као фудбалери” насталих уз илустрације Ђорђа Лобачева. Од наших песника за децу тог раздобља, можда су само Душан Радовић и Љубивоје Ршумовић поклањали више пажње ликовном обликовању своје поезије. Лукић је најчешће и најуспешније сарађивао с илустратором и сликарем Марком Крсмановићем, и врхунски домети њихове сарадње јесу награђиване сликовнице *Хиљаду речи о три речи* и *Капетанов сланик* у којима се – нарочито у *Сланику* – ликовно и текстуално преплићу, добијајући нова и богатија значења.

Крајем седамдесетих наступа нова фаза у Лукићевом стваралаштву коју обележава постепено окретање прози, увођење нових тема, али и видљиво

² Више о версификацији видети у одломку Радомира Животића „Особености стиха” у оквиру ове књиге.

померање песничког стила. Разлика у стиху посебно је уочљива ако песме из *Мог тролејбуса* упоредимо с песмама из *Точкова од седам миља* (1977), збирке такође готово у целости посвећене тролејбусима и трамвајима, али испеване готово две деценије касније. Лукић се окреће класичном везаном стиху, римованим симетричним осмерцима које ствара и објављује плодно и лако, без превише селекције, тако да се у поезији објављиваној осамдесетих година осећа изванредан замор. Нове песме, као што већ у пропратном тексту за књигу *Песме дуге пловидбе* (1981) пише Лаза Лазић о „Песми дуге пловидбе” која је дала име целој збирци, а настала је разрадом и варирањем старије песме „Ситан вез”, могу деловати „успавајуће” (1981: 111). Недостаје им променљиви ритам раније Лукићеве поезије и способност да се језгровитом досетком или језичком сликом изненади читалац или слушалац. Можда и стога Лазић похвално истиче песме које одударују од тог поетичког заокрета, попут песме „Првак”: „веома је добро што се међу њима поново налазе минијатуре, лапидарне, скоро епиграмске строфе које се одмах запамте”.

Тематски, велики број песама и песничких збирки из овог периода окреће се мотиву мора и морнара, стилизованих „барбоса” или гротескно-комичних гусара; упоредо с њима, као сталан мотив у Лукићевом лирском и прозном стваралаштву од друге половине седамдесетих година надаље појављује се и град Ровињ, у коме је Лукић редовно проводио лета с породицом. Сам Лукић у *Баба-Конином огледалу* каже да је написао пет књига о Ровињу: то су прозна дела *Пријатељић*, *Песничке приче* и *Ровињска бајка*, и збирке песама *Ровињ Худ*, *Два ровињска капетана* (коју је саставио с Николом Дреновцем). Збирке песама и поеме о мору које немају тако јасан и конкретан географски идентитет обухватају већ помињани *Капетанов сланик* и *Песме дуге пловидбе*, а потом *Морнарску читанку*, песме о Барбосима у оквиру књиге *Барбоси и Маја Лек*, песничку збирку *Гусарску конзерву* која је послужила и као предлог за сликовницу *Гусарско свезнање*. Већина поетских дела из овог периода везана је, дакле, за море, на овај или онај начин – такорећи, море истискује град као основни пејзаж Лукићеве поезије. Задатак проучавања ове поетске фазе у Лукићевом стваралаштву још је пред нама.

Од 1991. године и *Писманке* смањује се Лукићева лакоћа писања: појављују се бројни нови избори из његовог дела и нова издања старијих текстова, укључујући *Моје савременике*, збирку делом већ објављиваних текстова о другим песницима, али нове песме и приче се проређују. *Четвртко се четвртаци* представља, једним делом, проширење истоимене песме из *Писманке* у циклус на граници између песме и поеме. После 2001. нове песме готово су сасвим изостале. Сам Лукић је у *Баба-Конином огледалу* без горчине говорио о свом одласку у пензију који се барем делимично подударио и с тим лаганим гашењем креативног импулса.

Економични приступ стварању и објављивању често је водио ка томе да се исти текстови појављују више пута уз мање или веће прераде и проширења све до обима поеме, или тако да се појединачне збирке појаве као део следећих збирки, при чему поједине песме или приче отпадају, а друге им се

прикључују. Стога се понекад не може лако одредити дефинитивни облик неке песничке целине, а приређивач се налази пред незахвалним задатком да једну верзију одабере као најуспелију. Ова флуидност већих стваралачких целина у другу руку представља још један доказ у прилог томе да су се поетичке промене код Лукића одвијале без већих ломова и прекида: на пример, класична рана песма „Пардон” не штрчи ни по форми ни по садржини када је сусретнемо у познијим збиркама.

ПОЕТИКА ДЕТИЊСТВА И ИГРЕ

О Лукићевој поетици писано је много, често уз понављање појединих општих судова, ређе у полемичком тону – ту можемо издвојити поговор *Песмама дуге пловидбе Лазе Лазића*, који прећутно полемише са теоретичарима попут Милана Празића и Владимира Миларића, наглашавајући да се Лукићева поезија не може и не сме свести на „естетику игре”:

У усиљеном покушају једног дела наше домаће „естетике” да тоталитет дечје песме објасни искључиво једним њеним елементом – игром, редовно се за пример узима и дело Драган Лукића. А како то? Лукићеве песме и приче, како ћемо видети, имају и те како наглашену социјалну ноту, не знају за празне каламбуре, не кокетују с облицима, скромно су версификоване, док је садржај њихов нешто сасвим друго од пуког уздизања игре или сама играрија. Садржај, који мали читалац пажљиво следи, јесте код Лукића плод нарочитог угла гледања, поглед детета које се нашло очи у очи са светом, из чега проистичу складови и сукоби. Пре свега, сасвим је очевидно да у овом делу постоји велика скала сукоба. Сукоб у оквиру породице и породичног вапитања је један од првих. Следи конфликт природне материје која се прерађује у мање „природне” сврхе, на сукоб игре и сврхе, и тако даље. Затим је ту сукоб који потиче из сржи људске оскудице, болне код детета као и код одраслог човека – сукоб са недостатком размаха у простору и у времену, глад и жеђ за елементом, водом, земљом, ваздухом. А најзад, ту је сукоб поткупљене и поткупљиве игре са човеком и друштвом, сукоб у оквиру саме игре, дакле, манипулисање игром – што редовно поменуће „естетичке” теорије на крају избегну да покажу (1981: 102–103).

Сам Лукић није био склон аутопоетичким записима. И поред тога што се његове песме и приче неретко баве односом песника према надахнућу и стваралачком процесу уопште, и поред дугогодишњег уредничког рада у часопису *Змај* и у Дечјој редакцији Радио Београда, поред педагошког рада који је обухватао и састављање антологија поезије за младе читаоце и читанке за осми разред основне школе – такорећи се не може навести неки његов програмски текст. Осим ране *Бајке у животу детета*, из које имплицитно можемо ишчитати многе ставове који су се касније потврдили и у његовом делу, Лукић није био склон одсечним судовима попут оних који одликују дело његовог савременика, сарадника и пријатеља Душана Радовића, који је на њега умногоме и поетски утицао. Док је Радовић од почетка, најпре обликовањем часописа *Пионири*, а потом властитим песничким делом и програмским

текстовима, отворено и јасно одређивао нова мерила поезије за децу, залажући се за нову уметност у складу с властитим строгим критеријумима и не презајући од оштрих судова и сукоба с неистомишљеницима, Лукић је остајао у кругу имплицитне поетике властите поезије. Ипак, кад говори о Радовићу, јасно је да, описујући његов приступ децем свету и поезији за децу, Лукић говори и о себи:

„Радовић, наиме, не пише поезију која деци треба да објашњава свет са становишта одраслих, која је поучна у класичном смислу, већ жели да говори на нов начин, да успостави контакт са децом, да заједно с њима разумева и њихов свет, а свет одраслих приказује онаквим каквим га деца виде, или онаквим каквим одрасли децу понекад приморавају да га виде. [...] Његова песничка игра је потпуно слободна, али то није игра потпуног заборављања, уљубљивања у неком ружичастом свету у којем је дете сведено на добро, послушно биће, којем сви одрасли помажу да постане управо оно што они желе и очекују. То је игра спознаје себе самог и света који га окружује, игра која претпоставља самостално мишљење и критички однос према људима и појавама; што ће рећи, критичност деце према одраслима, одраслих према деци и деце према самима себи.” (Моји савременици, текст „Душан Радовић, права реч на прави начин”, 2000: 27)

Чести општи суд који се без много размишљања изриче о песницима за децу, да су „сачували дете у себи”, овде је значајно издиференциран. Ни онда кад говори из позиције детета, Лукић-песник се не идентификује с њим: напротив, у комичном и стога безазленом контексту, он јасно оцртава разлику између погледа детета и погледа одраслог, као у антологијској песми „Шта да будем” или једном од његових најпознатијих прозних текстова, „Лутка без главе”. Усклик којим се прича завршава – „Ала ви, чико, не умете да се играте!” позив је аутора да поштујемо аутономију детињства и да га не омаловажавамо. Велики део Лукићевог стваралаштва привлачи и децу и одрасле читаоце управо јер у приказима једноставних свакодневних ситуација Лукић ни једној страни не даје дефинитивно за право. „Сукоб” о коме говори Лазич редовно се разрешава без пораза, без губитника и добитника.

ПРОЗА

Промене унутар текста, дакле оне које не захватају само распоред текстова унутар већих целина, најизраженије су кад су у питању цртице, мали прозни жанр коме се Лукић радо враћао. Збирка прича групе аутора, *Мале приче за малу децу* (1955), већ садржи касније често прештамповане цртице које се могу наћи у многим познијим Лукићевим књигама: „Мачак спасилац”, „Смешна прича”, „Крпењача”, „Тролејбус и лопта”, „Јабука”, „Петодинарка”, „Миш и труба”, „Прича коју је направио кондуктер”, „Четири девојчице”, „Три путника”. Оне носе видно наслеђе усмене шаљиве приче и често прате структуру вица: вишеструко понављање одређене фразе или слике које се тек у последњој варијанти мења, изазивајући изненађење и постижући коми-

чни ефекат. У њима је још често присутна јасна дидактична нота која ће убрзо нестати из Лукићеве прозе.

И приче *Из једног џепа*, први пут објављене 1957. године, више пута су прерађиване и уклапане у нове целине. Можемо тврдити да су приче из ове две ране збирке углавном добиле свој коначни облик, и уз то груписане у два велика циклуса цртица о Јасни и о Јоци, у књизи *Из једног џепа* објављеног 1965. у класичној едицији *Ластавица* сарајевског издавача „Веселин Маслеша”, које је осим прича објављених у првој верзији ове збирке обухватило и приче из збирке *Дечаџи, девојчице и одрасли* (1960), као и песме из периодике и збирке *Мој тролејбус* (1962). За потребе тог издања, у бројне приче унете су ситније и крупније промене, често само у именима деце протагониста, како би се све цртице „увезале” заједничком јунакињом, односно јунаком – Јасном и Јоцом. Каснија издања се држе те варијанте кратких прича.

Сличне промене и дораде на језичком плану по правилу доносе разна издања: најизразитије су свакако оне у збирци *Капетаница небодера*, које је Иван Кушан језички адаптирао за хрватског издавача, и које су касније, као саставни део других збирки (*Приче врапца солитерца, Ружа на писаћем столу*) изнова објављиване у оригиналном екавском језичком руху. Одређени текстови за сликовнице касније су објављивани као дуже песме или приче у оквиру већих целина („Како изгледаш кад си љут”, „Хиљаду речи о три речи”, „Друг другу”, „Девојчица на репу реда”); „Девојчица на репу реда” показује велике разлике у односу на текст који је објављиван у оквиру збирки, рецимо у оквиру *Песникових прича*. Текстови „Хиљаду речи о три речи” и „Капетанов сланик” су такође адаптирани за позориште, а *Капетанов сланик* и за радио-игру. Већ је поменуто да су неке радио-игре адаптиране у прозна дела или хибридне поетско-прозне штампане творевине (*Прва пахуља*, радио-игра из 1961. тек је 1973. објављена прерађена за позориште; *Пријатељић* је већ 1976. заживео у виду радио-игре, а 1979. је објављен у штампаном облику). Ова пракса, која подвлачи протејски карактер Лукићевог опуса, још чека на педантније проучаваоце интермедијалних појава у нашем стваралаштву за децу.

АУТОБИОГРАФСКА ДЕЛА

Од самог почетка, у Лукићевој прози изразит је елемент аутобиографског, можда и најизразитији. Иако га он увек преобликује у складу са самонаметнутим правилима писања за најмлађу децу, тај елемент остаје препознатљив и присутан, а најуспелија Лукићева прозна дела јесу она у којима се он најмање служи књижевним конвенцијама заплета. По форми и садржини, Лукићева прозна дела можемо поделити на три велике групе.

У прву групу спадају кратке и најкраће приче за децу, у којима Лукић примењује правила која је сам наводио као пресудна за успешно причање бајки: „Деци од четврте до шесте године највише одговарају бајке о животињама, затим оне о животињама и деци, о деци и родитељима, и то првенствено оне

у којима се исте радње и поступци понављају, често и исте реченице више пута казују” (1960: 31); мотивска и језичка ритмичка понављања типична су за приче о Јасни и Јоци, али и за приче попут „Четири девојчице”.

Другу групу представљају дужи аутобиографски текстови који се баве ауторовим детињством и младосћу, чији низ је у познијим издањима добио заједнички назив „београдских романа” и о којима ћемо у наставку детаљније говорити.

Коначно, трећу групу сачињавају жанровски различита дела која у мањем или већем степену транспонују песников савремени, свакодневни живот (од *Небодера Ц17 до Пријатељића*). Аутобиографски елемент наглашавао је и сам Лукић у свим интервјуима, аутопоетичким текстовима, а понегде и у причама и песмама (изразит пример јесте аутопоетички запис „Пронаћи причу” из *Распродаје играчака*). Пажљивије читање, међутим, показује све богатство различитих начина на које је Лукић приступао стварности и преобликовао је у својим делима.

РОМАНИ

Циклус *Београдски романи* може се третирати као низ издвојених сегментна романсиране аутобиографије, коју бисмо данас назвали аутофикцијом.³ Одмак од фактографије се наглашава и честим приповедним претапањем из првог у треће лице: аутор Драган Лукић може, као у *Три гускетара*, започети причу у првом лицу, али се доживљаји дечака Драгана, односно Гидре, потом приповедају у трећем лицу и уз благу, али јасну ирониичну дистанцу. С изузетком *Три гускетара*, који приказују Лукићево предратно детињство око 1936. године, хронологија појављивања ових романа прати њихову интерну хронологију ратних и првих поратних година, закључно с 1948. и Гидрином великом матуrom: *Бомба у белој кафи* (радио-драма 1970, роман за децу 1972) описује ратне године од априлског бомбардовања па до ослобођења Београда. Следе *Три гускетара* (1977), а потом *Цветковци* (1981), *Пругасти* 1946 (1982, али је роману претходила радио-игра *Гидра*, 1981) и коначно *Појављивање великих девојчица* (радио-игра 1983, роман 1985).

Бомба у белој кафи разликује се од остатка Лукићевог опуса по песниковом покушају да проговори о ратним темама. Лукићев основни доживљај детињства и детета, као слободног, безбрижног, радозналост и спонтано песничког, овде се сукобљава с конвенцијама ратног романа за децу и неминовношћу суочавања с темама насиља и смрти, које су песнику сасвим стране. Крајњи резултат тих супротстављених тежњи је уметнички апартан роман који се по много чему издаваја од већине романескних остварења за децу која су се бавила Другим светским ратом. И поред тога што говори о бомбардовањима, о периоду окупације, рацијама у којима Немци готово све ромске

³ Бранко Јовановић, хроничар Лукићевог стваралаштва, кога је сам аутор у *Мојим савременцима* у шали називао „својим Екерманом” (2000: 48), написао је можда најзаокруженије виђење ових романа (1993: 7-14).

комшије из краја одводе у концентрациони логор, ипак зрачи Лукићевом карактеристичном ведрином и успева да прикаже свет кроз специфичан дечји фокус. Лукићеви јунаци жале се на гладовање и на оскудну одећу и огрев, али њихове игре описане су с много дубљим уживљавањем – било авиони и тенкови-играчке које прави најспретнији дечак у улици, било фудбалски турнири у којима су тимови састављени од дугмади јер је дечацима забрањено да играју фудбал на игралишту као пре рата. Најупечатљивије странице овог романа јесу оне у којима Лукић подробно евоцира како се ратна стварност транспонује у безбедну игру, коју деца играју тим уживљеније, тим дубље уронивши у њу; тренуци који по много чему подсећају на слику детињства из класичног филма *Забрањене игре*.

Цветковици се, ипак, уједначеним квалитетом издвајају из овог циклуса романа. У односу на *Бомбу*, лишени су трагова класичног заплета и грађења напетости и неизвесности – нема ничег упоредивог с очевим радом за покрет отпора. Уместо тога, пред дечјим читаоцима Лукић стрпљиво гради панораму градског живота непосредно по ослобођењу Београда. „Отварајући” причу од „Отоманског царства”, односно дневне собе с отоманом, постепено шири слику и дечји свет ван познатих и сразмерно безбедних граница дома. Дечаци на прагу адолесценције, Гидра и Јовица, налазе се пред великим животним изборима: не бирају само будућу професију већ формирају и трајне животне ставове. Кроз причу о сукобу група локалних омладинаца, „цветковаца” и „белсаповаца”, Лукић показује и превирања у поратном друштву у коме су се распале старе хијерархије, а нове још нису формиране. Тематски овде најближи сликама периферије с краја четрдесетих година какве је пружио Драгослав Михајловић у роману *Кад су цветале тикве*, са присно оцртаним ликовима „жестоких момака” с Цветкове пијаце, Лукић ипак никад не прелази границе онога што је примерено дечјим читаоцима: туча између две банде код њега избија због свађе око тога ко ће се више возити рингшпиллом.

Последња два романа овог циклуса, *Пругасти 1946.* и *Појављивање великих девојчица*, повезани су међусобно и временски, и тематски и стилски, без искорака попут оних у *Три гускетара*: Лукић у њима описује искуство радних акција и тешког физичког рада на „обнови и изградњи земље”, али и тежњу младог песника ка својем и самосвојном поетском исказу и виђењу света и, пре свега, улазак у емотивне просторе одраслих, са првим заљубљивањима и сусретима с девојкама. Изузетно успела игра речи и симбола у *Пругастом* јесте употреба „прагова” који означавају бројеве поглавља: осим прагова железничке пруге коју граде омладинци, ови прагови пред крај књиге постају и праг родитељског дома и праг преко кога Гидра улази на игранку и у живот стасалог самосталног младића. Док је романса у том роману тек наговештена, описом дружења с девојчицом из друге средине и друге верске и националне припадности, Хашимбеговицом, у *Појављивању...* средишњу улогу заиста заузимају не једна девојка, већ више њих. Гидрина заљубљеност је овде трајно стање с променљивим објектом: било да је у питању сусетка, било љупка пекарка, било другарица с радне акције. Лукић успева да без осуде и без накнадне мудрости прикаже осетљиви адолесцентски период свог

јунака, који се симболички завршава великом матуром и уласком у живот одраслих. Док је *Пругасти 1946.* наративно знатно чвршће повезан и заокружен у целину, *Појављивање...* на махове прелази у низање анегдота и прекида се у наизглед произвољно одабраном тренутку: као да песник заправо није желео да уведе свог јунака у свет одраслих, већ је наставио да заједно с њим оклева на прагу.

ЦРТИЦЕ И ЗАПИСИ

О Лукићевим цртицама су писали наши старији аутори попут Слободана Ж. Марковића и Радомира Животића. Као и друге тзв. мале форме, ове цртице су често помало занемарене у прегледима песничког дела јер у својој потпуној заокружености и сведености на поенту као да се опирају рашчлањавању. А заправо су за генерације деце управо приче о Јасни и Јоци биле увод и лукићевски праг за лирику намењену дејчим читаоцима. Њихова сажетост, окренутост савременом свакодневном животу, топлина и хумор – представљају све до данас идеалне одлике текстова намењених читаоцима-почетницима. Треба додати да су ова два велика круга прича, којима су касније придруживане различите цртице и анегдоте о деци, издвојена из масе приповедака Лукићевих савременика по одбијању да се деца-протагонисти осуде или, у оквиру приче, казне због неке мане или престопа. Они могу, попут Јасне, да исеку одећу маказама, баце мајчину хаљину у море да би ослободили рибе насликане на њој, могу као Јоца да одбијају учешће у кућним пословима – приповедач им то неће замерити. Надаље, деца у овим цртицама заштићена су од лоших доживљаја или великог бола, страха и губитка. Опомињуће приче, као и оне с тужним крајем – у Лукићевом поетском свемиру не постоје. Слично се може рећи и за телесно кажњавање. За Јасну је неочекивана и болна казна и кад се мајка, замахнувши руком, докачи њене хаљинице.

И у дужим прозним делима препознаје се слична осетљивост за дејче досетке и за слободоумно, радознано и духовито дете. Ромина у *Пријатељићу* и *Песничким причама*, као и Маја Лек из приповедака у књизи *Барбоси и Маја Лек*, настављају низ дејчих досетки, духовитих одговора и оштроумних запажања. *Пријатељић* је жанровски врло занимљив спој на граници између дневника једног летевања, збирке кратких прича о деци, пре свега Ромини, и путописа о Ровињу. Готово истовремено објављена књига *Песничке приче* непосредно се надовезује на *Пријатељић*, само укидајући дневничко низање записа.

Маја Лек нарочито представља заокружен, индивидуализован лик девојчице који истовремено улази у експлицитан интертекстуални однос с другим класичним женским ликовима књижевности за децу – у мањим наративним целинама, епизодама у оквиру дуже приповести, Маја се на смену повезује са Снежаном, Црвенкапом, Алисом, Дороти или Венди, уз дискретно пародирање и преобликовање бајковних и књижевних мотива везаних за те јунакиње.

ПРИЧЕ О САВРЕМЕНОМ ЖИВОТУ

Последњу групу прича чине оне у којима Лукић користи моделе народне и уметничке бајке, прилагођавајући их властитој поетици, уз често готово постмодерну свест о уметничкој природи приче. Прикупљене најпре у збирци *Деца и цинови* (1970), ове приче се врло јасно смештају у свет савременог детета, омеђен границама собе, стана, солитера. То је свет дечје игре, близак наслеђу Андерсенових бајки о предметима, али без Андерсенове сатиричне оштрице и песимизма. Опозиција дете-одрасли, установљена у насловној причи, разрешава се без непосредног сукоба, стапањем двеју визура и дечјим уверењем да ће и оно једном припадати народу цинова.

Лукићеви предмети, од кухињског посуђа преко играчака до украса у стану, сведоци су пријатног и устаљеног породичног живота у градском стану. Приче из *Небодера Ц17* (1970), касније објављиване у различитим комбинацијама (*Слон фон грамофон*, *Приче лутке Шуми*) типичан су пример онога што су поједини тумачи Лукићевог стваралаштва називали „собном фантастиком”: покућство разговара, препире се, брине и страхује, покушава на различите начине да се осамостали од својих власника.

У другом великом кругу прича из ове књиге, *Детективске приче о ноћивању врапца небодерца*, Лукић прати доживљаје врапца Живка који се населио у сличном градском стану. Приче о врапцу поетички су заправо идентичне причама у којима су јунаци играчке или деца: врабац Живко у њима преузима исту улогу несташног и стваралачки надахнутог детета које свет око себе прилагођава себи и својим потребама, налазећи привремено гнездо у шољи за млеко, корпи за воће, школској торби, шеширу или чак новчанику. Истовремено, готово нехотице, Лукић за своје читаоце гради слику „обичног”, савременог живота новобеоградске породице.

Формално најзахтевнији Лукићев текст који се бави доживљајима предмета препознајемо у „Кухињској басни” која такође доноси мотиве из Лукићевих позоришних комада („Црнци и Ескимима”) и његових радио-игара за децу. У разиграном дијалогу расправљају се „становници” кухиње, посуђе и покућство, с вечним Лукићевим протагонистима, Јасном и Јоцом.

Заједно с другим лудистичким причама писача југословенског периода, пре свих Радовићевим, ови текстови подвлаче значај маште и игре у животу детета. Међутим, тамо где Радовић често ствара и с одраслим читаоцем на уму, уз „дупло дно” приче, дубљу и другачију поруку за старије, Лукић остаје с дететом, без алегоричног или симболичког нивоа приповести. Чак и у његовим суштински антиратним причама попут „Хиљаду речи о три речи” порука остаје омеђена дечјим видокругом.

ЗАКЉУЧАК

У „песничкој репрезентацији” о којој говори Владимир Миларић а која је „играла у саставу: Радовић, Лукић, Данојлић, Раичковић, Црнчевић, Антић” (Миларић 1990: 11) Лукић је поетички (уз, можда, Данојлића) највише

био везан за време када је стварао, за обележја свакодневног живота. Данашњој деци мора се објаснити и шта је крпењача и да су некад лифтом морали руковати обучени радници, да су трамвај и тролејбус били технолошка чуда и – не најмање изненађење – да се на улици могло играти, да су данашњи строго одељени светови игралишта, улице, школе и куће били један, нераздељен, безбедан свет у коме између деце и одраслих можда није увек било разумевања, али су поверење и љубав увек постојали. Сунчане, ведре, топле слике Лукићевог целовитог света данашње читаоце могу испунити неочекиваном носталгијом за временом у коме је крилатица „деца су наша будућност” била схваћена озбиљно. И већ стога, Лукићеве песме и данас позивају на ново, заједничко читање од стране најмлађих и нешто старијих читалаца, на нове критичке приступе и нова тумачења.